

ink vannak, ha nemcsak a lektorátusokra, vagy a lektori álláshelyekre koncentrálunk.

Végül, de nem utolsósorban, röviden szólnom kell egy, számunkra nagy kihívást jelentő problémaköréről. Több hozzászóló érintette a „szórvány” kérdést, én pedig említettem a magyar nyelvű intézetek gondolatát. Szeretném felhívni a figyelmüket arra, hogy a magyar közigazgatás paradigmaváltást hajt végre a határon túli magyarsághoz való viszonyában, amely jól nyomon követhető a Magyar Állandó Értekezlet tevékenysége révén, és a státustörvény vitáinak a során. A magyar államnak az a szándéka, hogy a határon túli magyarsággal kapcsolatban a korábbinál tudatosabban végrehajtott nemzeti megmaradás segítése által tesz eleget az alkotmányos kötelezettségének, a határon túli tömbmagyarság és a szórványban élő magyarság történetében új fejezetet nyit. Úgy vélem, hogy ez a folyamat a hungarológia, mint tudomány, és a hungarológia, mint szakma számára is a kibontakozás tág terét adja.

Befejezésül ígérem Önöknek, hogy ha nem is hallgatom végig a konferencián készült magnószalagokat, a hozzászólásokat átnézem, tanulmányozom a kritikákat, és közülük a jogos bírálattal illetett bajokat kollégáimmal együtt orvosoljuk és intézkedésünkről tájékoztatjuk Önöket. Köszönöm, hogy módom volt a hungarológiáról az OM álláspontját kifejteni. Az arcokon látszó kétely, vagy a kétellyel keveredő fáradság számomra azt mutatja, hogy nem tudtam mindenkit megnyugtatni. Úgy gondolom azonban, hogy annak rendje és módja szerint, ez a vita írásos párbeszédben, levélváltásokban tovább él. Az OM nem gögös igazgatás, hanem együtt gondolkodó partner kíván lenni úgy, hogy álláspontjának a helyességét a döntéseinek eredményei igazolják, vagy cáfolják.

Köszönöm a figyelmüket.

A hungarológia helyzete – Moszkvából nézve

GORETITY JÓZSEF

A *Hungarológia* 2000/1–2. számában és a Nemzetközi Hungarológiai Központ szervezte (hagyományossá vált) augusztusi hungarológiai tanácskozáson meglehetősen sok (talán túl sok) szó esett a hungarológia fogalmáról, így a jelen írásban én már csak egy apró megjegyzést kívánok ehhez a parttalannak tetsző vitához hozzáfűzni. A hungarológia – mindamelllett, hogy nyilvánvalóan fontos elméleti kérdések merülhetnek

fel vele kapcsolatban – erőteljesen gyakorlati jellegű tudomány: a hungarológiai tevékenység értékét mindig az dönti el, milyen élményekkel, tapasztalatokkal távozik Magyarországról az a külföldi, aki azért érkezett hazánkba, hogy nyelvünkkel, kultúránkkal megismerkedjék, illetve milyen információkra, tudásra tesz szert az a külföldi, aki saját hazájában kíván megismerkedni a magyar nyelvvel és kultúrával. Csak ebből a szempontból van tehát jelentősége minden olyan vitának, amely a hungarológia fogalmának szűkebb vagy tágabb értelmezése körül forog, esetleg a hungarológiának a befogadó nemzet sajátosságaihoz való alkalmazkodása fontosságáról szól. Gyakorlati ez a tudomány még akkor is, ha – természetesen – nem lehet vaskosan utilitarista szemléletű.

A mondottaknak megfelelően a jelen írás tehát gyakorlati jellegű problémákat kíván érinteni, olyanokat, amelyekkel az utóbbi kb. három-negyed évben Moszkvában végzett munkám során találkoztam.

A (tágabban és szűkebben értelmezett) hungarológia helyzete Oroszországban – gondolom, túl nagy titkot nem árulok el vele – nem könnyű. A moszkvai Lomonoszov Egyetemen magyar szakos képzés nincs, úgy tetszik, már az is hallatlanul komoly erőfeszítéseket igényelt, hogy az Általános Történeti és Összehasonlító Nyelvészeti Tanszék keretében magyar nyelvoktatás folyhassék (igaz, az idén több mint harminc fős hallgatói létszámmal), illetve hogy az Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszéken egy kiváló hungarológus szakember magyar irodalmat is taníthasson. Az oktatás tárgyi feltételei értesülesem szerint kifejezetten gyengék, nincsenek korszerű, a nyelvoktatáshoz szükséges technikai berendezések. Problémát jelent új és jó tananyagok beszerzése, Moszkvába történő kijuttatása is. A magyar lektornak az egyetem fizetést nem ad, ezzel mintegy azt jelezve, hogy amennyiben Magyarország fontosnak tartja, saját költségén alkalmazhat lektort, ha nem, úgy is jó... Szentpétervárott a helyzet hasonló, azzal a különbséggel, hogy ott a Finnugor Tanszéken belül magyar szakos képzés is folyik. Izsevszkben, ahol szintén volt magyar oktatás, tudtommal évek óta nincs magyar lektor. A moszkvai és a pétervári egyetemen dolgozó hungarológusok a magyar nyelv és kultúra oktatásában elért eredményeiket elsősorban áldozatos, aránytalanul nagy erőfeszítéseket követelő munkájuknak köszönhetik.

Moszkvában a magyar nyelv és kultúra terjesztésének legfontosabb bázisát a Magyar Kulturális, Tudományos és Tájékoztatási Központ jelenti. Az MKTTK 1999. nyarán új, impozáns épületbe költözhetett Moszkva történelmi belvárosában (Povarszkaja u. 21.), és az új Központ avatását (1999. szept. 29.) követően egy 2000. februári kormányrendelet

értelmében az intézmény Collegium Hungaricum státusúvá vált. A rangos státus megnövekedett feladatrendszer elé állítja a Központot, ugyanakkor a többletfeladatok jobb ellátásához szükség lenne mind az intézmény személyi állományának, mind költségvetésének bővítésére, ellenkező esetben az újdonsült Collegium Hungaricum a „vagy kultúra, vagy tudomány” enyhén szólva is problematikus dilemmájába kényszerül. A művészeti programok, még inkább a tudományos rendezvények esetében Moszkva mindenképpen speciális helyzetben van a többi Collegium Hungaricumhoz képest: tekintve, hogy az utóbbi időben viszonylag ritkán fordulnak meg Moszkvában olyan kutatók, akiket egy-egy előadásra fel lehetne kérni, minden tudományos programra külön e célra az orosz fővárosba kell utaztatni a megfelelő előadót (tessék elképzelni, mennyivel más a helyzet olyan városokban, ahová gyakran és szívesen utaznak magyar kutatók).

A moszkvai hungarológiát érintően kialakult még egy furcsa helyzet. Gyakorlatilag azzal egyidőben, hogy az MKTTK megkapta a Collegium Hungaricum státust, az addig az intézmény felügyelete alá tartozó oktatási ügyek (pl. kapcsolattartás Moszkvában tanuló felsőoktatási intézmények hallgatóival, az egyetemekkel való kapcsolattartás – köztük a Lomonoszov Egyetemen, az egyetemen folyó magyaroktatással –, a részképzésre érkező orosz szakos hallgatók és a tanári továbbképzésen részt vevő pedagógusok ügyeivel való foglalkozás) felelőse a Külügyminisztérium hatásköréből az Oktatási Minisztérium fennhatósága alá került, volt TÉT-attasé lett. Ez a döntés több, gyakorlati következményekkel járó elvi kérdést vet fel. Mindenekelőtt azt, hogy a Kormányzat vajon milyen szerepet szán a frissen Collegium Hungaricumká vált intézménynek a magyar nyelv és kultúra oktatásával, valamint az e témakörbe tartozó tudományos munkával kapcsolatban. Ha Jankovics József és Monok István a külföldi magyar kutató- és kulturális intézetekkel kapcsolatban azt írta, hogy „Hagyományos csatatér a Külügyminisztérium és a NKÖM között”,¹ akkor én ezt kiegészíteném az Oktatási Minisztériummal is. Információim szerint készül – és remélhetőleg mihamarabb el is készül – a NKÖM és az OM között olyan átfogó koncepció, amely a külföldi magyar kulturális intézeteknek és a befogadó országban működő magyar lektoroknak, vendégtanároknak együttműködését foglalná össze. Nagy

¹ Jankovics József–Monok István: A hungarológiáról és magyarországi intézményeiről (*Hungarológia*, 2000/1–2., 46).

szükség lenne egy ilyen tervre, mert ez vélhetőleg legalább részben megoldaná a fentebb említett anomáliát, másfelől lehetőséget adna arra, hogy olyan programok megrendezése, amelyek mind az OM, mind a NKÖM érdekszféráját érintik, ne váljon kétségessé a két minisztérium közötti finanszírozási vita következtében. [Csak zárójelben jegyzem meg, hogy a NKÖM, az OM és a Külügyminisztérium példaértékűen együtt tudott működni a moszkvai *Világ határok nélkül* című, nagyszabású, nemzetközi, nyelvoktató anyagokat és módszereket bemutató kiállítás magyar standjának létrehozásában. A rövid határidő ellenére a három minisztérium meg tudott állapodni abban, hogy a NKÖM (Kulturális Intézetek Igazgatósága) bérelte a kiállítóteret, az OM (Nemzetközi Hungarológiai Központ) különféle intézményektől (Debreceni Nyári Egyetem, Nemzeti Tankönyvkiadó, Magyar Nyelvi Intézet) összegyűjtötte, majd a Külügyminisztérium (8. Területi Főosztály) segítségével Moszkvába juttatta a kiállítás anyagát, ahol az MKTTK berendezte a standot, gondoskodott a tájékoztatásról és a felügyeletről, az MGU hungarológusai pedig (oktatók és diákok egyaránt), mintegy a magyar nyelv oktatását reprezentálandó megjelentek a kiállításon.]

Remélhetőleg elkészül egy olyan tervezet is, amely a Collegium Hungaricumok ösztöndíjas-rendszerét szabályozná, elősegítve ezzel azokban az intézményekben az ösztöndíjasok fogadását, amelyekben ennek még nincs kialakult rendszere. Moszkva egyébként e szempontból (is) fontos terep lehetne, hiszen számos humántudományi területen (történettudomány, irodalomtudomány, finnugrisztika) alapvető kutatásokat lehetne és kellene ott folytatni. Az oroszországi levéltárakban vélhetőleg sok, a magyar történelem szempontjából fontos dokumentum rejlik: elsősorban a két világháború közötti magyar történelem, volt magyar hadifoglyok és internacionalisták oroszországi sorsa, magyar őstörténeti kutatások érdemelnének kiemelt figyelmet. Ugyancsak fontos lenne a XX. századi orosz irodalom, a magyar-orosz irodalmi kapcsolatok feltárása. A meglévő kapcsolatokon túl intenzívebb kutatásokat lenne érdemes végezni a kis finnugor népek kultúrája körében. Kormányzati döntés, az említett minisztériumok közötti megegyezés és jól megalapozott szakmai döntés kérdése, mennyi kutató és milyen kutatásra érkeznek Moszkvába, a Kulturális, Tudományos és Tájékoztatási Központba. A tudományos kutatásokban komoly szakmai segítségre és együttműködésre lehet számítani az Orosz Tudományos Akadémia Szlavisztikai Intézetében dolgozó maroknyi, de nagyon lelkes és alapos szakmai ismeretekkel rendelkező hungarológus kutatócsoporttól.

És végül még egy fontos – ha nem a legfontosabb – szempont. Mondandóm elején megállapítottam, hogy a hungarológia helyzete Oroszországban nem könnyű. Tettem ezt azért is, mert Oroszország a kulturális kapcsolatok területén nem tartozik a legelőkeesebb országok közé. Vagyis: Oroszország azokkal az országokkal fog kulturális kapcsolatokat kiépíteni, amelyek hajlandóak a saját kultúrájuk oroszországi megjelenítésére pénzt (sok pénzt) szánni. E tekintetben Oroszország is mindenképpen nyugat felé fordul. Magyarország, a magyar kultúra és tudomány önmagában véve nem érdekes Oroszország számára. Az egykori (kényszerű), jól-rosszul működő kulturális kapcsolatok mára érvényüket veszítették. „Nosztalgizálni” lehet, lehet testvérvárosi kapcsolatokról ábrándozni, meg lehet próbálni hajdani szervezetek maradék kapcsolatrendszeréből újra tőkét kovácsolni, de a realitás az, hogy valódi értékekkel bíró kulturális kincseink bemutatása, megszerettetése, elterjesztése, együttműködések kialakítása (legyen az magyar színházi előadás megrendezése, magyar irodalmi mű kiadása, magyar témájú tudományos konferencia megszervezése vagy levéltári kutatás) csakis komoly pénzügyi támogatással lehetséges. Fel lehet persze az érdeklődést néhány dologban kelteni és eredményeket lehet elérni például azzal, ha bizonyítjuk, hogy Magyarország számára az orosz kultúra továbbra is fontos. Vannak jó kezdeményezések, amelyek elsősorban szakmai érdeklődésen alapuló személyes kapcsolatokra épülnek. Meg kellene találni például e kezdeményezések finanszírozásának lehetőségét. De félek, hogy ez még mindig kevés. Azt gondolom, az érintett tárcáknak azt kellene egyértelműen eldönteniük és meghatározniuk, hogy – az utóbbi kb. két évben az MKTTK fejlesztésére fordított támogatásokon (amelyek minden valószínűség szerint még folytatódnak) túl – szánnak-e stratégiai szerepet a magyar kultúra és tudomány oroszországi megjelenítésének vagy sem.

Magyarok, inter pares

HORVÁTH ANDOR

Mivel első ízben veszek részt hungarológiai konferencián, természetes talán, ha azzal a kijelentéssel kezdem, hogy önöknél tudatlanabban, bár nem teljesen illetéktelenül szólok hozzá az eddigi vitához. Tudatlanabban mindenekelőtt a jogköröknek, felelőségeknek, kompetenciáknak azt a hálóját illetően, amely a hungarológiai tevékenységet körülveszi, és